

YANAN DENİZ

“Bu öykü iki ülke insanlarına ve bu insanların herşeye rağmen, birlikte yaşama ve birbirlerini tanıma uğraşına gönül verenlere ithaf olunur.”

Anadolu’da bir şehir Kayseri ve Kayseri’de bir köy, bizim köyümüz...

İşte, büyükannem bu köyün epey varlıklı ailelerinden birinin kızıymış. Babası, köyde ve çevrede saygı uyandıran, otoriter görünümlü ama hoşsohbet, babacan bir adammış... Büyükannemden onun hakkında o kadar çok şey işittim ki, artık kendisini çok rahatlıkla gözümün önünde canlandırabiliyorum. Belki sizlere gülünç gelebilir ama, ne zaman ondan söz edilse, gözümün önüne hep, birkaç kez filmini seyrettiğim, o sevimli ihtiyar Hulusi Kentmen geliyor !

Büyükannem o günleri, (herşeye rağmen) büyük bir özlemlerle anlatır ve sürekli gözlerimin içine bakardı...

Sanki “orada” geçmiş günleri görür gibi olduğunu hisseder ve elimde olmayarak ben de aynı şeyleri yapardım... Böylece, ikimiz de birbirimizin gözlerinin içine bakarak, O yaşadığı ve tanıdığı olduğu günleri benim gözlerimin derinliklerinde yeniden yaşamaya başlar, ben ise, bilmediğim, görmediğim “gizemli bir ülkenin gizemli insanların” yaşamlarını öğrenmek için, hem onu can kulağı ile dinler, hem de bütün bunları sevinç, coşku, özlem ve üzüntüden yanan gözlerinin garip ışıltısında canlandırmaya çalışırdım. Bu bana büyük bir haz ve tadına doyumaz bir mutluluk verirdi...

Öyle anlar olurdu ki birden büyükannemin anlatmadığını farkedirdim. O ise ancak benim uyarımla “o yolculuktan geriye döner” ve derin bir ahh !.. çekerdi...

Bu söyleşilerimiz büyükannem ölünceye kadar devam etti. O geçmişle bugünü birarada yaşıyor gibiydi...

“O zamanlar rum mektepleri yoktu. Yasaktı. Fakat, bazı kiliselerin mahzenlerinde gizli gizli eğitim yapılırdı. Ama bu çok yaygın değildi. Çünkü çok tehlikeliydi de, buralara yalnız geceleri gidilirdi...”

Büyükannem de bir ara bu okullardan birine gitmek istemiş...

“Babamın köyün ağaları ve hacı hoca takımıyla arası çok iyiydi. Anadolu’nun her yerinde böyle miydi, bilmiyorum ama, bizim köydekiler çok tutucuydular. Aynı zamanda köyün en çok sözü geçen kişileri de bunlardı. Biraz da bunun içindir ki babam onlarla karşı karşıya gelip zor durumda kalmak istemezdi ve benim bu okula gitmeme asla taraftar değildi...”

Buna rağmen, büyükannem gizli gizli bu okula gitmeye başlar...

“Günlerden bir gün, nasıl olduysa, babam benim o okula gittiğimi öğrenir, ve hemen papazın yanına gider. Kendisinden umulmayacak bir sertlikte, ona şunları söyler : « Bana bak papaz efendi ! eğer kızıma ders vermeye devam edersen, kafanı keser, kilise çanına asarım. ! » Köydeki rum topluluğu arasında büyük bir nüfuzu vardı. Yani, birazcık abartmayla « astığı astık, kestiği kestikti. » Doğal olarak papaz bu sözlerden biraz ürker...”

Yaşamın o karşı konulmaz akışında günler o kadar hızla gelip geçiyor olmalıydı ki, büyükannemin anlattıkları arasında büyük zaman boşlukları ortaya çıkıyordu. Burada birdenbire genç kızlık dönemine atlıyoruz...

“Günün birinde köyün delikanlılarından birini sevdim. Daha doğrusu birbirimizi sevdik. Ama, Anadolu’da bir atasözü vardır. « Davul bile dengi dengine vurur » derler. İşte biz pek böyle değildik. Biz köyün en varlıklı ve doğal olarak ! en hatırı sayılır ailelerindendik. Onlar ise sıradan, basit, diğer varlıklı köylülerin topraklarında çalışan, yoksul ve önemsiz ! insanlardı. Elbette esameleri bile okunmuyordu ! ”

Büyükannemim hikayesini anlatırken bocaladığı, sanki anlatmak istemez gibi bir hal aldığı ve elinde tuttuğu çerçevenmiş bir fotoğrafın üzerine şıp şıp göz yaşlarının damladığı, beni de çok etkileyen anlardan biriydi... *

“Köylük yerde hiç birşey uzun süre gizli kalmaz. Babam da bir müddet sonra bu ilişkiyi öğrendi...”

Hikayenin burasında dedemin ona karşı olan tavrında bir hayli değişiklik olduğu seziliyor. Bütün çabalarım rağmen, bu anlarda, bir türlü gözümün önüne o babacan, tonton H. Kentmen’i getiremiyorum...

“Ve beni sürekli baskı altında tutmaya, dövmeye, evden dışarıya bırakmamaya başladı. Onunla ilişkiyi kesmemi, ancak bize yaraşır soylu ve varlıklı biri ile evlenebileceğimi söylüyordu. Yine bizim oralarda çokça söylenen bir söz vardır. « Gönül ferman dinlemez ».

* Büyükannem Yunanistan’a geldikten çok sonra, nice zorluklarla köylerinin daha sonradan çekilmiş bir fotoğrafını edinmiş ve çerçeveletip yatağının üstüne asmıştı. Fakat ne zaman ki hikayemize başlayacağız, hemen onu kucağına alır, şefkatle okşar, bir an dalıp gider ve sanki geçmişle bağlantıyı sağlamaya çalışırdı.

Nitekim, bu deyiş bir kere de bizim için doğrulandı. Ve bir zamanlar gizli gizli gittiğim okulda, öğretmenim olan papazın aracılığıyla gizlice evlendik. Olacakları hemen hemen tasavvur edebiliyordum. Öyle de oldu ve babam beni evden kovdu...”

Böylelikle büyükannem ve dedem yola koyulurlar. Üç dört günlük bir yolculuktan sonra başka bir köye varırlar ve orada küçük bir avlu içinde yanyana sıralanmış tek katlı evlerden birine yerleşirler. Büyükannem bu günleri anlatırken, yüz hareketlerinden ve üslûbundan, o köyde kısa, ama mutluluk ve sevinçle dolu günler geçirdikleri anlaşılıyor...

“Duvar diplerinde çok çeşitli, canlı renklerden oluşan ve her ilkbaharda adeta bir renk cümbüşü haline bürünen çiçeklerimiz, avlunun en ırak köşesinde de birkaç çeşit sebze yetiştirdiğimiz küçük bir bölmemiz vardı. Bu şirin avlunun içindeki yedi evin hepsinin de kapıları soğan kabuğu rengine boyanmışlardı. Avlunun duvarları dahil tüm evlerin duvarları bembeyaz badanalıydı. Her ilkbaharda kapıları ve penceleri yeniden boyanıp duvarları sakız gibi badanalayarak çiçeklerin renk cümbüşüne biz de katılırdık. Evlerde oturan dördü türk, üçü rum yedi aileydik. Çocuklarla beraber yirmi altı kişiydik. Herşey o avuç içi kadar ama görüntüsüyle tezat yararlılıklar sunan şirin avlunun içinde olup bitiyordu...”

Ayırımız, gayrımız, saklımız, gizlimiz yoktu. Özellikle ilkbahar ve yaz aylarında evlerin önünde hep birlikte yemek yer ve sohbet ederdik. Avluda iki tane ortaklaşa kullandığımız tuvaletimiz, bir tane toprak fırınımız, üç tane, üzerinde yufka v.b. yapmak için sacımız, iki çamaşır teknemiz ve üç tane de çamaşır kazanımız vardı. Genellikle çamaşırlarımızı aynı günler yıkar, ekmeklerimizi aynı günler yapardık. Sanki yirmi altı kişilik büyük bir aileydik...”

Hikayenin bu bölümünü büyükannemden yalnızca bir kere dinleyebildim. Oysa diğer bölümleri o kadar çok ve ayrıntılı olarak dinlemiştim ki kişileri ve olayları kafamda çok rahat canlandırabiliyordum. Burası ise benim için hala ürkünç gizemini koruyor.

Her zaman o kadar içten anlatırdı ki o anda onları tekrar yaşıyor sanırdınız. Fakat tarih defterinin bu sayfasını çevirince, birden durdu ! Birşeyleri geçiştirmek, atlamak ister gibiydi. Geçmişe olan özlemiyle yaşayan, pamuk helvası saçlı, koyu mavi gözlü, ısl ısl yüzlü, sabır, metanet ve onur taşı olmuş bu kadın, bana

öyle geliyordu ki, bu gelip takıldığımız sayfadaki olaylar, bütünüyle o dönem, sanki hiç yaşanmamış olsun istiyordu.

“Üç yılda, ne olduysa o üç yılda oldu. Koskoca memleket, üzerinde yaşayan insanlar için ağları başkaları tarafından örülmüş bir tuzak olmuştu sanki. Birdenbire herşey alt üst oldu. İnsanlar hayal bile edemedikleri eziyetlerle karşılaştılar, kendilerini ilgilendirmeyen alışverişlerin hesabını ödemek zorunda kaldılar...

Bir gün köyde bir söylenti yayıldı : « Köye askerler gelecekler ve rum erkekler kurşuna dizeceklermiş ! » Bu haber köyde büyük bir sessizlik yarattı. Bütün köyün üstüne « ölü toprağı serpilmiş » gibiydi. Köy nüfusunun yarıya yakını rumdu ve herkesi dehşetli bir telaştır aldı...

Türk komşularımız sürekli bizi yatıştırmaya çalışıyorlar ve böyle birşeyin olamayacağını söylüyorlardı. Ne çare ki, yaşamla ölüm arasındaki o çıkmaz sokağa girince, insan ister istemez çevresinden soyutlanıyor. İşte bizler de böylesine bir atmosferde bekleyorduk. Allaktan bu söylentinin aslı çıkmadı. Fakat bu söylenti eski güzel günlerin sonunu haber veren bir işaret oldu. Çeşitli bahanelerle köye uğrayan askerler tarafından rahatsız edilmeye başladık. Bu ani değişikliğe hiçbir anlam veremiyorduk...

Büyükannemin anlatmak istemediği olaylardan biri de, mübadelede karnında altı aylık babam ve elinden tutan dört yaşındaki halamla beraber Kayseri'den İzmir'e kadar aylarca süren zorunlu yürüyüş.

“İşin gerçeğini sonradan batıya, İzmir'e yaklaşırken öğreniyor, her yerde yıkılmış köyler ve insan cesetleriyle karşılaşıyorduk. Meğer büyük devletlerle birlikte Yunanistan'dan da askerler gelip sözde bizi kurtarmak için vahşetin, zulmün en acımasızını, bizim çektiğimizim, bize yapılanın on katını onlar bu yöre ahalisine yapmışlar !! İşte o zaman kafama « dank » etti... Milyonlarca insan haberleri bile olmadığı bir hiç yüzünden evlerinden, yurtlarından, herşeyden önemlisi dostluklarından ve canlarından olmuşlardı...”

İzmir ve sonrasını ise büyükannem daha bir hüznle anlatıyor...

“Kokular bana çok şey hatırlatırlar. Yaşadığım her olayı belleğimde canlandırmaya yarayan değişik kokular tanırım. Ne zaman yanık kokusu ve üzerine su dökülmüş kül kokusu duysam, aklıma hemen İzmir gelir. Çamur ve göz yaşıyla karışık

yanık kokularıyla « vıcık vıcık » bir İzmir. İki denizin birleştiği yer. Biri o güzelim Ege Denizi, diğeri de o korkunç insan denizi... Deniz yanıyordu !.. Evet, evet denizler yanıyordu. Ege Denizi insan denizinden almıştı ateşi, dalga dalga yanıyordu ve yangın sesiyle yüklü dalgalar, sevinci, umudu ve dostluğu hallaç pamuğu gibi atıyorlardı. İnsan denizini tutuşturan ise « utanç kıvılcımı » idi...

Görkemli bir yangın yeri gibi idi İzmir. Birbirlerini kaybedenlerin, arananların, ağlayanların, kendilerini uğurlamaya gelmiş Türk dostlarıyla vedalaşanların feryatlarının « denize döküldüğü » bir matem yeri idi İzmir.

Ateş oyunlarının oynandığı kederli bir düğün yeri gibiydi İzmir.

Göz yaşlarından takıları olan bahtsız bir gelin gibiydi İzmir...”

Büyükanmem burada yine ağlamaya başlıyor. Gerçekten dayanılası şeyler değil bunlar. Ben bile olanların uzağında olduğum halde çok garip duygular içinde bir eziklik hissediyorum.

Büyükanmemin anlatmaya çalıştığı gibi o hengâmede o kadar çok kişi birbirini yitirmiş ki bu gün bile radyoda, televizyonda kızıl haçın ilanlarıyla kardeşlerini, akrabalarını arayanlara rastlamak olası...

Evet, bir deniz diğeri bir denize dökülmüştü. Ama unutulmuş bir gerçek vardı. Yunanistanlıların ve Türkiyelilerin aynı denizin insanları oldukları...

“Bir süre sonra Pire’ye vardık. Burada aylarca açlık ve umutsuzluk içinde, Kızılhaç tarafından verilen çadırlarda alt alta, üst üste kaldık. Daha sonra askerî bir trenle Makedonya’ya doğru çileli yolculuğumuza devam ettik.

Askerler bizleri değişik köylere dağıtmaya başladılar. İşte o sıralar alın yazımın en kara yerlerinin buraya kadarkiler değil, asıl buradan sonrakiler olduğunu sezer gibi oldum. Hangi köye gitsek, köyün yerlileri : « Pis Türkler defolun, sizi köyümüzde görmek istemiyorduz » diyorlardı...”

Büyükanmemin bu anlattıkları, yani buranın yerlisi Yunanlıların Türkiye’li göçmenlere olan tavırları o sıralar yapılan anti-Türk propagandanın yanı sıra, mal varlıklarının, işlerinin onlarla paylaşılması kaygısından da kaynaklanıyordu...

“Bir müddet sonra askerler bizi bıraktılar ve yolumuza yayan devam ettik. Ta ! ki Türkiye’ye dönen -göçmen olarak- bütün işçisi Türklerin terk ettikleri köylere varıncaya dek. Allahım ! bu ne kadar korkunç birşey. İnsanlar binlerce kilometrelik

yolları, vatanlarını, evlerini ve işlerini değiştirmek için mi teptiler ? Bu ne vahşet. Ben bir sürü yakınımı, kocamı, vatanımı, dostlarımı tütün işçisi olmak için mi kaybettim ?..”

Bütün Yunanistan’da o zaman çok şiddetli salgın hastalıklar ve açlık başgöstermiş. Bir ara babam da vebaya yakalanmış. Büyükannem yaşanan ortamın ürünü psikolojik koşullamalardan olsa gerek dehşete kapılmış ve onu bir dereye atmak istemiş ! Büyükanneme köyün papazı şu gerekçeyle karşı çıkmış : «Bak kızım, bu oğlan büyüüp erkek olacak. Bu nesil çok çekecek, çok kinlenecek ve tekrar Türkiye’ye gidip İstanbul’u, İzmir’i geri alacak ! » Böylelikle babam kurtulmuş.

Ama papazın dediği gibi ne kin doluydu, ne de İstanbul’la İzmir’i almak istiyordu. Onun tek isteği ailesinin yaşadığı yerleri gidip görmek ve orada arkadaşlar edinmekti. Bu arzusunu gerçekleştirdi de. Oraları gitti gördü ve çok değerli dostluklar kurdu... Öldüğünde de Kayseri’li iki Türk arkadaşı cenazesinde hazır bulunmuşlardı...

Büyükannem yıkılamayan bu dostluklarla ilgili ilginç birşey daha anlatıyor:

“Kayseri’den İzmir’e yürürken, yakın köylerin birinden bir aile de yanım sıra yürüyordu. Daha sonra tesadüfen onlarla aynı köye yerleştik. Sen doğmadan yıllar önce de Selanik’e gittiler ve orada kaldılar.

Türkiye’deyken çok varlıklı bir aileymişler. Tarlaları, bağları, bahçeleri, çok miktarda da ziynetleri ve altın liraları varmış. Fakat Yorgos’un herşeyden öte can ciğer dost olduğu, kan kardeşi bir Türk arkadaşı varmış. Onunla ayrılmaları çok zor olmuş. Ayrılırken bütün ziynetlerini ve paralarını bu arkadaşına bırakmış ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiş : « Bak Mustafa beni hiç istemediğim bir ayrılığa götüreceksin. Bu kahrolası yolculuğa çıkmak zorundayım. Sen benim en çok sevdiğim can kardeşimsin. Hakkını helâl et. Ziynetleri ve paraları sana bırakıyorum. Dünya halidir bu, belli olmaz, günün birinde olur da dönersen geri alırım. Yok, dönmezsem senindirler. Fakat bu arada gerekli oldukça kullanmaktan da çekinme ! » ve ayrılırlar...

Aradan otuz beş yıl geçtikten sonra Türkiye’den köye -komşumuza- bir mektup gelir. İnanılası gibi değil ama o sevgili, can ciğer dost olduğu arkadaşından. Adamcağız onca yıl bizim komşunun izini bulmak için çabalamış. Memleketlerini ziyarete gelen Yunanlılara sormuş. Yunanistan konsolosluğuna mektup yazmış ve sonunda arkadaşının izini bulmuş. Bu mektuptan üç ay kadar sonra o sevimli ihtiyar, çocuklarından birini de yanına alarak köyümüze çıktı geldi. O ne büyük coşku, o ne

güzel mutluluktü öyle ! Bütün köy bayram yaptık. Sanki o sevimli ihtiyar bize memleketimizin bir parçasını omuzlayıp getirmişti. Memleket kokusu sinmiş giysilerini armağan olarak alıyorduk. Herkes payına düşeni aldı. Kimi bir çift ayakkabı, kimi bir mendil, bir tek çorap, kasket v.b... Onları köyümüzde on beş gün misafir ettik. O on beş gün boyunca hep memleketimizi ve aramızdaki kilometrelere rağmen, hâlâ çok canlı bir şekilde hissettiğimiz, yaşadığımız dostluklarımızı konuştuk...

O güzel insanlar köyümüzden ayrıldıktan sonra, komşumuz bize göz yaşları içinde dünya ahiret arkadaşıyla sohbetlerini anlattı. Bu sohbetlerin birinde o nur yüzlü ihtiyar şöyle diyor : « Bana bıraktığın emanetler duruyor -ağlayarak ve biraz da sıkılarak- yalnız bundan on beş-yirmi yıl önceydi, karım ansızın hastalandı ve onu şehire doktora götürmek icabetti. İşte o zaman paranın bir kısmını sarfetmek zorunda kaldım. Diğerleri ise bıraktığın gibi, istediğin zaman gelip alırsın... » Tanrım ne yüce bir duygu bu !

Aşağı yukarı bir yıl sonra komşularımız da çoluk çocuk cümbür cemaat doğdukları köye gittiler. Aralarında geçen uzun tartışmalardan sonra arkadaşlarını emanetlerin yarısını alıkoymasını için ikna edip diğer yarısını alarak geri dönerler. Böylece çok sağlam temelleri olan bir dostluk daha devam eder gider...”

* * * * *

İlhan ALEMDAR